

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

У статті висвітлено основні тенденції та шляхи реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України у 2011 р. Однією з важливих складових сталого економічного зростання має стати поєднання зусиль уряду та Національного банку щодо розвитку ринку державних цінних паперів як дієвого стимулу для розбудови внутрішнього ринку капіталів та підвищення ефективності трансмісійного механізму грошово-кредитної політики.

В статті отражены основные тенденции и пути реализации денежно-кредитной политики Национального банка Украины в 2011 г. Одной из важных составляющих постоянного экономического роста должно стать сочетание усилий правительства и Национального банка относительно развития рынка государственных ценных бумаг как действенного стимула для развития внутреннего рынка капиталов и повышения эффективности трансмиссионного механизма денежно-кредитной политики.

The article highlights the main trends and ways to implement the monetary policy of the National Bank of Ukraine in 2011. One important component of sustainable economic growth should be to combine the efforts of the government and the National Bank for the development of the government securities market as an effective stimulus for the development of the domestic capital market and improve the transmission mechanism of monetary policy.

Ключові слова: Національний банк України, грошово-кредитна політика, фондовий ринок, інфляція, операції РЕПО, облікова ставка, грошовий мультиплікатор.

Головною метою грошово-кредитної політики у 2012 році залишається забезпечення стабільності грошової одиниці України. Головна роль у даному процесі належить Національному банку України. Завдяки ефективним заходам Національного банку України були створені відповідні монетарні умови для зростання вітчизняної економіки та добробуту громадян.

Макроекономічна ситуація упродовж 2011 р. характеризувалася неоднорідністю, що безпосередньо зумовлювало особливості реалізації грошово-кредитної політики в окремі його періоди.

У науковій економічній літературі значна увага приділяється теоретичним та практичним проблемам грошово-кредитної політики в цілому. Вітчизняні та зарубіжні економісти і фінансисти прагнуть знайти шляхи стабілізації фінансово-економічної ситуації в післякризовий період. Результати цих досліджень знайшли своє відображення в працях В.Міщенко, С.Міщенко, Т.Смовженко, В.Стельмаха.

Віддаючи належне науковим та практичним напрацюванням сучасним вченим з цієї проблеми, слід зауважити, що існує потреба у її подальшому вивченні, тобто доцільно активізувати інструментарій грошово-кредитної політики в сучасних умовах.

Метою статті є спроба автора більш детально дослідити грошово-кредитної політики НБУ. У зв'язку з цим вирішено такі завдання: визначити основні напрямки розвитку грошово-кредитної політики НБУ; визначити основні цілі та регулюючі функції основних показників грошово-кредитної політики НБУ.

У 2011 році основні показники економічного розвитку України демонстрували позитивну динаміку. Зокрема, приріст реального ВВП за підсумками 2011 р.

становив 5,2%. Обсяги промислового виробництва збільшилися на 7,3%, сільськогосподарського – на 17,5%, будівельних робіт – на 11,1%, роздрібної торгівлі – на 14,7%. Індекс виробництва базових галузей зріс на 10,1%. Реноваційні процеси у вітчизняному виробництві стимулювали інтенсифікацію інвестиційних процесів у економіку України. Інвестиції в основний капітал за 9 місяців 2011 р. уперше з 2007 зросли на 21,2%. Упродовж 2011 р. зростання реальних доходів населення як у номінальному, так і в реальному вимірі залишилося на високому рівні – 17,6 та 8,7 відповідно, що підтримало належний рівень внутрішнього споживчого попиту як важливого чинника стабільного економічного зростання [1].

Здобутком посткризового періоду розвитку вітчизняної економіки стало закріплення низхідного тренду інфляційних процесів, що відображає індекс споживчих цін (грудень 2011 р. до грудня 2010 р.), який зменшився до 4,6% (у 2010 р. він становив 9,1%) і є найнижчим рівнем за останні дев'ять років. Відносно низький показник інфляції дав змогу забезпечити збереження вартості заощаджень населення та позитивно вплинув на динаміку реального ефективного обмінного курсу, що створило підґрунтя для подальших позитивних зрушень у макроекономічній сфері та на фінансовому ринку.

Зі свого боку, Національний банк України гнучко застосовував свої інструменти на грошово-кредитному та валютному ринках, а також відповідно до розвитку макроекономічних процесів в економіці загалом. Зокрема, протягом перших трьох кварталів 2011 р. з метою нівелювання впливу монетарних чинників на розвиток інфляційних процесів Національний банк інтенсивно проводив мобілізаційні операції, загальний обсяг яких протягом січня-вересня 2011 р. становив 158,6 млрд. грн., а за весь 2011 р. їх обсяг сягнув 166,8 млрд. грн. [2].

У першій половині 2011 р. в умовах посилення інфляційного тиску Національний банк активно застосовував найпотужніший за силою впливу інструмент монетарної політики – обов'язкові резервні вимоги. Відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку» від 16.06.2011 р. №195 було запроваджено жорсткіші вимоги до формування банками обов'язкових резервів. Згідно з цією постановою, встановлено такі нормативи обов'язкового резервування за:

- коштами, що залучені банками від банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів у іноземній валюті, – 2%;
- довгостроковими строковими коштами та вкладами юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 2%;
- короткостроковими строковими коштами та вкладами юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті – 6%;
- коштами вкладів юридичних і фізичних осіб на вимогу та коштами на поточних рахунках у іноземній валюті – 8%.

При цьому було збережено нульову ставку обов'язкового резервування за

залученими коштами банків у національній валюті та встановлено нульову ставку за коштами, залученими банками від банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів.

Відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про окремі питання регулювання грошово-кредитного ринку» від 15.11.2011 р. №407 банкам було підвищено норматив обов'язкового резервування за короткостроковими коштами і вкладками юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті з 6 до 7,5%. Водночас банкам було надано змогу формувати частину (30%) обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку України, що також сприяло гнучкішому управлінню ними власною ліквідністю. Крім того, для банків встановлено вимогу стосовно щоденного зберігання на початок операційного дня коштів обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку в розмірі 25% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування [3].

З метою забезпечення рівноваги на грошово-кредитному ринку в 4 кварталі 2011 року операції Національного банку здебільшого спрямовувалися на підтримання банківської ліквідності. Обсяг операцій Національного банку з рефінансування в останньому кварталі минулого року становив 22,82 млрд. грн., а за весь 2011 р. – 28,83 млрд. грн. Водночас загалом за 2011 рік вплив на ліквідність банківської системи операцій з рефінансування банків нівелювався за рахунок повернення банками заборгованості за раніше наданими Національним банком кредитами. Аналіз структури обсягів операцій з рефінансування банків свідчить, що в 2011 р. із їх загального обсягу (28,83 млрд. грн) 7% було надано на основі постійно діючої лінії рефінансування за кредитами «овернайт», 11,2% становили кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендерів, а 81,8% – операції прямого РЕПО, частка яких зумовлена потребами розвитку ринку державних цінних паперів.

Національний банк України брав активну участь у процесі стимулювання фондового ринку, здійснюючи операції з державними цінними паперами як у рамках підтримки фінансово-економічної політики уряду, так і в рамках регулювання грошово-кредитного ринку. З метою підтримки економічної політики уряду НБУ здійснив у 2011 р. викуп державних облігацій України на загальну суму 8,7 млрд. грн., а також закупив у банків цінні папери за номінальною вартістю на суму 16,8 млрд. грн., у тому числі на основі механізму двостороннього котирування – 4,7 млрд. грн. При цьому продав їх на суму 1,8 млрд. грн., у тому числі шляхом двостороннього котирування – 0,4 млрд. грн.

Спрямованість операцій Національного банку України відображалася на каналах емісії платіжних засобів. Загальний обсяг чистої безготівкової емісії за підсумками 2011 р. становив 6,4 млрд. грн., що було забезпечено виключно завдяки позитивному сальдо випуску коштів у обіг на основі проведення операцій з цінними паперами. Завдяки спільним зусиллям уряду та Національного банку

ринок державних цінних паперів має стати стимулом для розвитку внутрішнього ринку капіталів шляхом розширення альтернативних напрямів інвестування для суб'єктів фінансового ринку.

Отже, розвиток і поліпшення функціонального потенціалу фондового ринку сприятиме підвищенню ефективності роботи монетарного трансмісійного механізму завдяки розширенню меж впливу монетарної політики на фінансовий ринок, посилить еластичність реакції суб'єктів ринку у відповідь на зміни в грошово-кредитній політиці. Процентна політика НБУ протягом 2011 р. було спрямована на утримання вартості грошей на позитивному рівні відносно інфляції та проводилася адекватно до макроекономічної ситуації, що стимулювало накопичення банківських депозитних вкладів у національній валюті та зменшувало девальваційний тиск й інфляційні ризики. Середньозважена процентна ставка за операціями з рефінансування банків у 2011 р. становила 12,4%, середньозважена процентна ставка за мобілізаційними операціями – 1,8%. Облікова ставка НБУ, яка є базовою для інших процентних ставок, у 2011 р. була зафіксована на рівні 7,75%. Помірна жорсткість грошово-кредитної політики відображалася у повільній динаміці пропозиції грошей, яка давала змогу підтримувати розвиток економіки, не провокуючи інфляційного тиску. Обсяг монетарної бази на 01.01.12 р. становив 239,9 млрд. грн., а її річний приріст дорівнював 6,3%, або 14,2 млрд. грн. Значення грошового мультиплікатора за станом на 01.01.12 р. збільшилося до 2,86 порівняно з 2,65 за станом на початок 2011 р. Зростання грошового мультиплікатора свідчить про збільшення потенціалу грошової пропозиції банківської системи для забезпечення процесів економічного розвитку країни.

Позитивною тенденцією в 2011 р. було зменшення питомої ваги готівки поза банками в структурі грошової маси до 28,1% за станом на 01.01.2012 р., що зумовлено помірними темпами зростання готівкових коштів у обігу порівняно зі значним приростом депозитів і свідчить про відновлення довіри до банківської системи та національної валюти України як засобу заощаджень. Важливим індикатором даних тенденцій є обсяги та темпи примноження коштів на депозитних рахунках банків, а також подовження їх строковості. У цілому за рік загальний обсяг депозитів збільшився на 18,2%, або на 75,3 млрд. грн., сягнувши на кінець року 489,1 млрд. грн. Обсяги кредитів, наданих в економіку у 2011 р., зросли на 9,6% і становили на кінець року 793,28 млрд. грн. Такого приросту кредитних вкладень вдалося досягти за рахунок нарощення обсягів кредитування в національній валюті на 21,6% (на 83,4 млрд. грн.) паралельно зі зменшенням кредитування в іноземній валюті на 4,2%, або на 14,1 млрд. грн.

Загальний обсяг залишків кредитів, наданих суб'єктам господарювання, за підсумками 2011 р. збільшився на 14,9%, або на 77,4 млрд. грн., і становив на кінець року 597,0 млрд. грн., у тому числі в національній валюті – на 19,1%, або на 62,1 млрд. грн., а в іноземній валюті – на 7,9%, або на 15,3 млрд. грн. Загальний обсяг залишків кредитів, наданих населенню в національній валюті, за

підсумками 2011 р. збільшився на 34,2%, або на 21,3 млрд. грн. – до 83,5 млрд. грн. Натомість залишки за кредитами, наданими в іноземній валюті домашнім господарствам, за цей період зменшилися на 20,7%, або на 29,4 млрд. грн. і на кінець року становили 112,8 млрд. грн. Отже, Національному банку України активізація кредитної діяльності банків дала змогу в 2011 р. забезпечити приблизно 2% ВВП України із 5,2% загального зростання.

Грошово-кредитна політика – це комплекс взаємопов'язаних заходів щодо регулювання грошового ринку направлених на досягнення визначених цілей, які здійснює держава через центральний банк. Основи і принципи цієї політики повинні забезпечити: низьку інфляцію; ефективне функціонування фінансової системи; ефективне функціонування фінансових ринків.

При аналізі системі макроекономічних індикаторів необхідно звертати особливу увагу на параметр часу. Ця обставина пов'язана з тим, що на різних часових інтервалах один і той же індикатор може надавати різну дію на змінний курс національної валюти, процентну ставку, на попит та пропозицію грошей тощо. Завдання центрального банку полягає в тому, щоб створити умови для здорової банківської конкуренції.

Можна стверджувати, що Національний банк України використовував інструменти грошово-кредитної політики та вживав всі можливі заходи, щоб в Україні панувала стабільність національної грошової одиниці.

Список використаних джерел:

1. Міщенко С. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем Вісник Національного банку України. – 2011. - №5. – С.21-27.
2. Монетарна політика Національного банку України сучасний стан та перспективи змін За ред. В.С.Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 409 с.
3. Арбузов С. Час реформ і розвитку Вісник Національного банку України. – 2011. - № 3. - С. 3-6.
4. Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку / Постанова Правління Національного банку України від 16.06.2011 р. № 195 // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2nsf/link1/PB11007.html.
5. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.